

Klik [hier](#) voor het originele artikel (p. 92)

DIGITAAL LEZEN LEERLINGEN MINDER DIEP

Gevaarlijke nieuwlichterij. Zo noemde de klassieke filosoof Socrates het schrift. Zijn vrees: als iedereen voortaan van papier (of klei of papyrus) gaat lezen, verliezen we ons vermogen om informatie te onthouden. Vergelijkbare zorgen waren ook te horen bij de komst van digitale tekstdragers. Internet zou onze hersenen verweken en een zware aanslag zijn op de concentratie van lezers. Emoties wegen bij dergelijke geluiden vaak zwaarder dan harde feiten. Maar het is wel belangrijk om te weten of er verschillen zijn tussen lezen van papier en van scherm. Te meer omdat schermlezen niet meer weg te denken is, in de vrije tijd noch in de klas. Wat is de invloed van schermlezen op tekstbegrip en leesproces? Daarover is de laatste jaren steeds meer onderzoek verschenen, soms met tegenstrijdige uitkomsten. Clinton zet in haar artikel alle bevindingen op een rijtje en geeft uitsluitsel.

HET IDEE

Clinton wilde onderzoeken of vaak geopperde uitspraken over schermlezen wel of niet gegrond zijn. Zo zou diep lezen een probleem zijn. Bij letterlijk begrip kan een lezer uit de voeten met vragen waarop het antwoord letterlijk in de tekst terug te vinden is (zoals: hoeveel magen heeft een koe?). Diep tekstbegrip gaat verder: dan kan een lezer ook verbanden tussen tekstpassages leggen en het gelezene verbinden aan de eigen voorkennis. Hij kan ook inzichtsvragen beantwoorden, zoals: hoe kunnen koeien uit gras melk maken? Is dat diepe begrip bij schermlezen inderdaad lastiger? Dat was alvast één ding dat Clinton wilde uitzoeken. Hoe goed je een tekst begrijpt, heeft te maken met hoe je leest. Daarom heeft Clinton ook gekeken naar het leesproces. Lezen mensen van scherm sneller – en dus vluchtiger – dan van papier? En zijn er verschillen tussen beide vormen van lezen in hoe nauwkeurig iemand het eigen tekstbegrip weet in te schatten? Ten slotte wilde Clinton weten of leeftijd en het soort tekst – informatief of verhalend – een rol spelen. Op zoek naar antwoorden heeft Clinton de bevindingen uit 33 studies sinds 2008 onder de loep genomen. Het zijn allemaal studies die lezen van papier hebben vergeleken met lezen van een scherm, bij kinderen en volwassenen.

DE INZICHTEN

Schermscherm leest anders dan papier. Tenminste meestal. Want bij verhalende teksten, zo zag Clinton, maakt het voor tekstbegrip niets uit of je van papier of scherm leest. Bij informatieve teksten doet het medium er wél toe.

ScherMLEZERS overschatten zichzelf Schermlezers presteren gemiddeld iets slechter op toetsen voor tekstbegrip dan mensen die van papier lezen. Anders dan verwacht geldt dit niet alleen voor het diep lezen, maar ook voor het letterlijke begrip. Wie wat wil opsteken van teksten, kan dus maar beter van papier lezen. Aan te snel lezen lijkt dit niet te liggen. Clinton zag nl. geen verschillen in leestijd tussen scherm en papier. Maar er bleek wel een ander verschil. Schermlezers blijken zichzelf meer te overschatten dan lezers van papier: ze denken sneller dat ze de tekst wel begrijpen, terwijl dat niet zo is. Hun inschattingen en monitoring van het eigen tekstbegrip gedurende het lezen zijn minder nauwkeurig.

Minder concentratie? Die onnauwkeurige inschattingen van schermlezers kunnen te maken hebben met afdwalende gedachten. Het merendeel van de studies betrof studenten. Ze meldden dat ze het lastig vonden om zich bij schermlezen te concentreren op de tekst. Ze associeerden lezen van papier met studie en lezen van een scherm met vrijetijdslezen. Dat bepaalde moge-

lijk hun leeshouding. In een van de studies die Clinton heeft bekeken, leek concentratie inderdaad een rol te spelen. Een groep schermlezers die geleerd was echt gefocust te blijven, bleek realistischere inschattingen van het eigen tekstbegrip te maken dan een controlegroep. Dat kan betekenen dat schermlezen niet per definitie leidt tot slechtere leesprestaties, maar dat je leerlingen kunt leren om het hoofd erbij te houden. Clintons onderzoek bevat enkele duidelijke conclusies. Tegelijkertijd blijft er nog het nodige onduidelijk en ze is zelf de eerste om dat te beamen. Dat het medium voor verhalende teksten er niet toe doet, zou bijv. nog beter onderzocht mogen worden. Want geldt dat voor alle verhalen, van thriller tot literaire topper? Ook is nog specifiek onderzoek nodig naar het schermlezen van kinderen en jongeren. Het aantal studies met leerlingen in de basisschoolleeftijd (4) was veel kleiner dan het aantal studies met oudere leerlingen en volwassenen (29). Het lijkt logisch dat er verschillen zijn tussen leerlingen uit groep 5, die korte teksten lezen, en studenten, die gewend zijn lange lappen informatieve teksten te verstouwen.

IN DE KLAS

Je hoeft schermen niet uit je klas te verbannen. Zolang je je er maar van bewust bent dat digitaal lezen anders is dan lezen van papier. Het onderzoek van Clinton maakt duidelijk dat het verschil 'm vooral zit in de leeshouding. Een leerling die geconcentreerd een tekst uit het lesboek leest, kan – zodra hij diezelfde tekst van scherm leest – afdwalen. Zeker als die digitale tekst ook nog hyperlinks bevat die hem wegvoeren uit de tekst. Je moet leerlingen dus leren om ook digitale teksten geconcentreerd te lezen. Dat begint al met wat Clinton **framing** noemt: vertel leerlingen expliciet dat ze een pittige tekst te lezen krijgen waar ze hun aandacht echt bij moeten houden. Zo kun je doorbreken dat ze schermlezen associëren met ontspanning en spelletjes. Je kunt hun concentratie verder vergroten door, net als bij lezen van papier, aandacht te besteden aan leesstrategieën. Tijdens het lezen kun je bijv. vragen stellen over de tekst of teruglezen als je een woord of passage niet begrijpt.

En net zoals je leerlingen leert hoe ze hun weg kunnen vinden in een papieren tekst (door omslag, inhoudsopgave, titel, tussenkopjes en flaptekst te scannen), leer je ze hoe digitale teksten in elkaar steken. Besteed bijv. aandacht aan hyperlinks en leer hun dat ze niet gedachteloos op alles moeten klikken, maar eerst moeten nadenken of die link hen gaat helpen om de tekst beter te begrijpen. Digitale (prenten) boeken kun je zonder problemen (blijven) gebruiken. Voor verhalende teksten maakt het medium immers weinig uit. Let er wel op dat deze boeken geen toeters en bellen bevatten (zoals geluidseffecten en spelletjes) die lezers afleiden van het verhaal.

DIGITAAL GELETTERD

Wie moeite heeft met lezen van papier, zal ook moeite hebben met schermlezen. Dat betekent dat woordenschat en voorkennis op peil moeten zijn. Maar digitaal lezen vraagt om nog iets meer: leerlingen moeten leren dat ook digitale teksten concentratie vragen en dat ze zich niet moeten laten afleiden door andere mogelijkheden die het scherm biedt. Digitaal lezen is onderdeel van digitale geletterdheid. Behalve aandachtig lezen omvat digitale geletterdheid ook dat leerlingen weten hoe ze informatie kunnen zoeken en hoe ze de betrouwbaarheid van bronnen en teksten kunnen beoordelen. Ook veilig gebruik van sociale media rekenen we vaak onder digitale geletterdheid

- [Artikel](#) Help leerlingen hypertexten lezen
- [Brochure](#) Digitaal lezen, anders lezen?
- [SLO](#) Digitale geletterdheid

Meer lezen!